

Harran İlahiyat Dergisi | Harran İlahiyat Journal

Sayı/Issue: 45, Haziran/June 2021, 182-199

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/hij/issue/66228>

ISSN 2791-6812

İmam Hatip Liselerinde Ruhsal Liderlik ile Akademik Başarı Arasında Okul Kültürünün Aracılık Rolü*

School Culture as a Mediating Variable between Spiritual Leadership and Academic Achievement in İmam Hatip High Schools*

Yazar Bilgisi Author Information	
Mehmet KARADAĞ (MK) Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Şanlıurfa, Türkiye Dr., Ministry of National Education, Şanlıurfa, Türkiye 63mkaradag@gmail.com, www.orcid.org/0000-0002-3903-0923	
Gökmen DAĞLI (GD) Prof. Dr., Yakın Doğu Üniversitesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Prof., Near East University, Turkish Republic of Northern Cyprus gokmendagli34@gmail.com, www.orcid.org/0000-0002-4416-8310	
Yazar Katkıları Author Contributions	Çalışmanın Tasarlanması / Conceiving the Study: MK: (%50), GD: (%50) Veri Toplanması / Data Collection: MK: (%100) Veri Analizi / Data Analysis: MK: (%50), GD: (%50) Makalenin Yazımı / Writing: MK: (%70), GD: (%30) Gönderme ve Revizyon / Submission and Revision: MK: (%100)

Makale Bilgisi Article Information	
Makale Türü Article Type	Araştırma Makalesi Research Article
Yayın Etiği Publishing Ethics	Bu makale, iThenticate yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir. Makale, çift taraflı kör hakemlik yöntemiyle en az iki hakem tarafından incelenmiştir. This article has been scanned with iThenticate software and no plagiarism detected. It has been examined by at least two referees using double sided blind refereeing method.
Finansman Funding	Yazarlar, bu çalışma için herhangi bir dış fon almadıklarını beyan eder. Authors declare that they get no any external funding for this study.
Çıkar Çatışması Conflict of Interest	Yazarlar bu çalışmayla ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder. Authors declare that there is no any conflict of interest related to this study.
DOI	https://doi.org/10.30623/hij.986039
Geliş Tarihi / Received	Kabul Tarihi / Accepted
23 Ağustos/Ağust 2021	13 Aralık/December 2021

* Bu çalışma, Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde Prof. Dr. Gökmen Dağlı danışmanlığında Mehmet Karadağ tarafından 08/06/2020 tarihinde tamamlanan "Okul Yöneticilerinde Ruhsal Liderlik, Okul Kültürü ve Akademik Başarı Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi" başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

* This study is based on PhD thesis titled "Evaluation of the Relationship Between Spiritual Leadership, School Culture and Academic Achievement in School Administrators" completed on 08/06/2020 and conducted by Mehmet Karadağ at Graduate School of Educational Sciences in Near East University under the supervision of Prof. Dr. Gökmen Dağlı.

Öz

Din eğitimi veren okulların amaç ve hedefleri arasında manevi ve milli değerlerin kazandırılmasının yanı sıra akademik anlamda başarılı nesiller yetiştirmek yer almaktadır. Manevi ve milli değerlere sahip olmanın yanında sürekli gelişen bilim ve teknolojiye yabancı olmayan nesiller yetiştirmek eğitim politikalarının hedefi olmalıdır. Bilim ve teknolojiye çağdaş sevilere ulaşmanın yolu akademik başarısı yüksek eğitilmiş beyinlere ihtiyaç vardır. Nitekim eğitim çift kanatlı bir kuş gibidir. Bir tarafı bilimsel bilgi, diğer tarafı manevi değerler ile ancak birbirini tamamlayan bütün oluşabilmektedir. Başarılı bir eğitim için gerekli olan paydaşlar arasında eğitim politikalarından sonra okul, okul yöneticisi, öğretmen, öğrenci ve aile gibi önemli değişkenler yer almaktadır. Bu nedenle bu unsurlardan okul kültürü, okul müdürü ve akademik başarı arasında nasıl bir ilişkinin olduğu bizim için önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı; MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğüne bağlı İmam Hatip Liselerinde okul kültürü değişkeninin, ruhsal liderlik ile akademik başarı arasında aracılık etkisinin olup olmadığını irdelemektir. Bu amaca uygun olarak nicel araştırma modellerinden ilişki tarama modeli kullanılmıştır. Çalışma modelinde, ruhsal liderlik bağımsız değişken, okul kültürü aracı değişken, akademik başarı ise bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Araştırma verileri, 2019 yılında Şanlıurfa Milli Eğitim Müdürlüğü merkez ilçelerinde bulunan başarısı yüksek olan beş ve başarısı düşük olan yedi İmam Hatip Lisesinde çalışan 441 öğretmenden elde edilmiştir. Araştırma okullarının seçiminde üç ana ölçüt ve üç başarı ölçütü dikkate alınmıştır. Başarıya dair ölçütler öncelikle okulların son iki yılda üniversitelere öğrenci yerleştiren sınavlarında elde ettikleri başarı sıralaması, okulların e-okul sistemine göre not ortalamaları ve görüştüğümüz milli eğitim yetkililerinin bu okullar ile ilgili görüşleri olarak ele alınmıştır. Elde edilen bulgulara göre çalışmaya katılan öğretmenlerin yönetici ruhsal liderlik algıları ile okul kültürü algıları arasında anlamlı ve pozitif yönlü yüksek düzeyde bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Ayrıca güçlü okul kültürünün, eğitim bağlamında güven derecesini tetiklediğini ve bunun sonucunda öğrencilerin akademik anlamda başarıyı arzuladığını ve bunun için yoğun çaba sarf ederek motivasyon seviyesine olumlu katkıda bulunduğunu söylemek mümkündür.

Yapılan analizler sonucunda; Çalışmada öğretmenlerin ruhsal liderlik algıları, okul kültürü algıları ve çalıştıkları okulun akademik başarısı arasındaki ilişkileri ortaya koyan yapısal eşitlik modeli aracılık testi sonuçlarına göre okul kültürü, ruhsal liderlik ile akademik başarı arasındaki ilişkide “tam aracı” rolü üstlenmiştir. Ruhsal liderlik okul kültürü aracılığıyla akademik başarıdaki toplam varyansın %24’ünü açıklamaktadır. Başka bir ifadeyle ruhsal liderlik okul kültürü aracılığıyla akademik başarıyı olumlu yönde etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler: İmam Hatip Liseleri, Din eğitimi, Ruhsal Liderlik, Okul Kültürü, Akademik Başarı

Abstract

Among the aims and objectives of schools that provide religious education are the acquisition of moral and national values and raising academically successful generations. Educational policies should aim to raise generations who not only follow constantly developing science and technology but also possess moral and national values. What is needed in order to reach contemporary levels in science and technology is educated minds with higher academic achievement. This is because education is like a bird with two wings. A unified whole can only be formed by using these two wings that complement each other: science on the one hand and spiritual

values on the other. Educational policies come foremost among the stakeholders of successful education, and they are supported by other important variables such as schools, school administrators, teachers, students and families. In this respect, it is important to appreciate what kind of relationship exists between school culture, school principal and academic achievement.

This study aims to investigate whether school culture functions as a mediating variable between spiritual leadership and academic achievement in imam hatip high schools, affiliated with the General Directorate of Religious Education. Adopting a quantitative research design, the present study used a correlational survey model. In the study, spiritual leadership was considered as the independent variable, school culture as the mediating variable and academic achievement as the dependent variable. The data were collected from 441 teachers working in five higher-achieving and seven lower-achieving imam hatip high schools, within the body of Provincial Directorate of National Education in central counties of Şanlıurfa in 2019. Three global criteria and three achievement criteria were taken into account while selecting the sample schools. The criteria for success mainly included schools' achievement ranking in the exams for placing students in universities in the last two years, their grade point averages according to the e-school system and the opinions of the officials of National Education whom we interviewed about these schools. The findings indicated that there was a statistically significant and strong positive correlation between the participants' perceptions of administrative spiritual leadership and their perceptions of school culture. Furthermore, it is possible to say that a strong school culture boosts the degree of trust in educational contexts. Therefore, students wish to increase their academic success and work hard to that end, thereby making a positive contribution to their level of motivation.

The data from the mediation analysis in structural equation modelling, which unearthed the potential relationships between teachers' perceptions of spiritual leadership, school culture and academic success of the school where they work, indicated that school culture plays a full mediating role in the relationship between spiritual leadership and academic achievement. Spiritual leadership explains 24% of the total variance in academic achievement through school culture. In other words, spiritual leadership positively affects academic achievement through school culture.

Keywords: İmam Hatip High Schools, Religious Education, Spiritual Leadership, School Culture, Academic Achievement

Giriş

Bu araştırmada okula ilişkin değişkenlerden olan okul kültürünün, ruhsal liderlik ile öğrencilerin akademik başarıları arasında aracı değişken rolü olup olmadığını test etmek için gerekli etik izinler alınmıştır.¹ Ruhsal liderlik ve okul kültürü hakkında literatürde birçok çalışma yapılmış ve bu değişkenlerin birbirleri ile olan ilişkileri incelenmiştir. Pek çok çalışmada ruhsal liderliğin, okul kültürü ve akademik başarı üzerinde pozitif bir etkisi olduğu bilinmektedir. Fakat din eğitimi veren liselerde bu anlamda herhangi bir çalışmaya rastlanmadığı söylenebilir. Ruhsallık kavramı ile din olgusunun pozitif anlamda bir ilişki içinde olduğu bilinmektedir. Çünkü ruhsal liderliğin kaynağı, kişinin kendi çıkarlarının ötesine geçip ortak yararı destekleyen bir şeye hizmet etmeyi sağlayan içsel bir yaşam ya

¹ Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu, YDÜ/EB/2018/173 proje numaralı söz konusu araştırmayı 19.12.2018 tarihinde etik olarak uygun bulunmuştur.

da manevi bir uygulamadır.² Daha büyük bir şeyle olan bu bağlantı, başkalarına hizmet veren bir kuruluşun üyesi olmayı içerebilir. Ya da kişinin inancına bağlı olarak, kendisinden daha büyük bir şeye bağlanma, insanlara amaç ve anlam, özgecil manevi değerler, yaşama kurallarını sağlayan nihai, kutsal ve ilahi bir aşkın güç, varlık veya Tanrı'yı içerebilir. Ayrıca bütün bunlar, sıkıntılar sırasında bir güç ve rahatlama kaynağı olabilmektedir.³

Günümüzde artık örgütler, geleneksel ve merkezci, baskıcı ve şekilci yönetimlerden ziyade insana gereken değeri veren yaklaşımlar daha da ön plana çıkmaktadır.⁴ Bu yaklaşımlardan biri olarak Ruhsal Liderlik'in öneminin son dönemde arttığı söylenebilir.⁵ Google ve Zappos gibi önemli şirketler, verimliliği arttırmak için eğitim programlarına manevi atölye (ruhsallık) çalışmaları ve dersler katmaktadır.⁶ Sonuç olarak, gün geçtikçe ruhsal değerleri ön planda tutan liderler tarafından yönetilen örgütlerin başarıları artmaktadır.⁷

Ruhsal liderlik, manevi veya içtenliği sürdürmeyi sağlamaya çalışan ve kişileri ruhsal motivasyona hazırlamak için gereken değerler ve yaklaşımlar şeklinde tanımlanmaktadır.⁸ Ruhsal liderlik, çalışanlarına iş yaşamlarının bir anlamının olduğunu hissettiren, çalışmanın insan hayatını değiştirdiğine inandıran ve örgüte ait olmayı benimseten bir anlayışı savunmaktadır.⁹ Ruhsal liderler, verimliliği arttırmak için çalışan bireyin gelişiminin önündeki tüm engelleri kaldırmaya çaba harcar. Ruhsal liderler etik ve prensip sahibidir, çalışanlara sevgi duyar ve değer verir, onların arasındaki bağlılığı güçlendirir, ortak değerler oluşturur¹⁰, çalışanlarına güvenir, onları da birbirlerine güvenmeleri için güdüler ve kendisi içten güdülenmişlerdir.¹¹ Değişim ve dönüşüme kendilerinden başlayarak çevrelerine yansıtırlar, çalışanların duygu dünyası ile gerçekler arasında ilişki kuran değerler ile liderlik yaparlar.¹²

Birçok çalışmada ruhsal liderlik davranışının çalışanlar üzerinde iş ve yaşam doyumu ve örgütsel bağlılıklarını arttırdığı,¹³ örgütsel vatandaşlık davranışlarını iyileştirmede birçok yararlı etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Pio ve Tampi araştırmalarında, ruhsal

² Louis W. Fry - Mark Kriger, "Towards a Theory of Being-Centered Leadership: Multiple Levels of Being as Context for Effective Leadership," *Human Relations* 62/11 (2009), 1670.)

³ Eleftheria Egel - Louis W. Fry, "Spiritual Leadership as a Model for Islamic Leadership," *Public Integrity* 19/1 (2017), 79.

⁴ Nuri Baloğlu - Engin Karadağ, "Ruhsal Liderlik Üzerine Teorik Bir Çözümleme," *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 15/58 (2009), 171.

⁵ Mehmet Karadağ vd., "Effect Size of Spiritual Leadership: In the Process of School Culture and Academic Success," *SAGE Open* 10/1 (January-March 2020), 3.

⁶ James J. Q. Low - Oluremi B. Ayoko, "The Emergence of Spiritual Leader and Leadership in Religion-Based Organizations," *Journal of Business Ethics* 161 (2018), 520.

⁷ Burcu Çimen - Engin Karadağ, "Spiritual Leadership, Organizational Culture, Organizational Silence and Academic Success of The School," *Educational Administration: Theory and Practice* 25/1 (2019), 21.

⁸ Kıvanç Bozkuş - Yüksel Gündüz, "Ruhsal Liderlik ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkinin Modellenmesi," *Kastamonu Eğitim Dergisi* 24/1 (2015), 406.

⁹ Egel - Fry, "Spiritual Leadership," 86.

¹⁰ Tuncay Akıncı - Halil Ekşi, "Yönetici ruhsal liderlik algı ölçeği geliştirilmesi," *Route Educational and Social Science Journal* 4/7 (December 2017), 295.

¹¹ Ahmet Koç, "İmam Hatip Lisesi Öğretmenlerinin Örgütsel Güven Algıları," *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 8 (2019), 31.

¹² Bozkuş - Gündüz, "Ruhsal Liderlik ile Örgütsel Bağlılık," 407.

¹³ Louis W. Fry, Slocum John W., "Maximizing the Triple Bottom Line Through Spiritual Leadership," *Organisational Dynamics* 37/1 (2008), 26-96

liderliğin yaşam kalitesi, iş tatmini ve örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde doğrudan etkileri olduğunu belirtmektedir.¹⁴

Eğitim yöneticisinin ruhsal liderliği sayesinde yönetici-öğretmen-öğrenci arasında bağlılığı, öğretmenin adanmışlığını, motivasyonunu, iş tatminini, işe bağlılığını ve performansını artırdığı bilinmektedir.¹⁵ Ayrıca ruhsal liderliğin pozitif etkileri sonucunda öğrencinin akademik başarısını arttırdığı da bilinmektedir.¹⁶ Okul müdürünün liderlik özellikleri çerçevesinde okulda oluşan örgütsel vatandaşlık davranışları ve kolektif öğrenme yeterliliği okulun etkililiğine ve akademik başarısına olumlu yansımaktadır.¹⁷

Böylece ruhsal lider, okulun önemli paydaşlarından olan öğretmen- öğrenci-veli ile birlikte uyumlu çalışarak okula ait bir kültürün oluşmasını sağlamaya çalışırken öğrencinin akademik anlamda başarılı bir birey olarak yetişmesini hedeflemektedir. Eğitim sistemlerinde yönetsel değişkenler ile birlikte ruhsal değerler de artık eşit değere sahip olduğu için bu konu daha da önem arz etmektedir.

1. Okul Kültürü

Yapılan birçok çalışmanın sonucunda kültür kavramının örgütlerin etkin olması açısından çok önemli olduğu ortaya çıkmıştır.¹⁸ Okul kültürü genellikle bir okulun işleyişinin her yönünü şekillendiren ve etkileyen inançlara, algılara, ilişkilere, tutumlara ve yazılı olan ve olmayan kurallara atıfta bulunan terim olarak tanımlanmaktadır. Bu terim aynı zamanda öğrencilerin fiziksel ve duygusal güvenliği, dersliklerin ve kamusal alanların düzenlenmesi veya okulların ırksal, etnik, dilbilimsel veya kültürel çeşitliliği benimseme ve kutlama derecesi gibi daha somut konuları içerir.¹⁹

Günümüz eğitim ortamında ebeveynler, eğitimciler, iş adamları ve politikacılar okulların kültürüne ve iklimine daha fazla dikkat çekmeye başlamıştır.²⁰ Bu nedenle, okul liderlerinin, okulun misyonunu, vizyonunu, amacını ve öğrenci başarısını arttıran iklimlerine daha yakından odaklanmaları gerekiyor. Yöneticilerin organizasyonlardaki çalışanın hayat standartlarını arttırması, çalışanlar arasında birlikteliği sağlaması ve genel olarak işçi haklarına değer vermesi önemlidir. Okul kültürü güçlü olan okulların sosyal entegrasyon, yaşam kalitesi ve eğitim açısından diğer okullardan daha gelişmiş olduğu görülmektedir.²¹

Araştırmacılar, öğrenmenin büyük ölçüde okul müfredatı, okul politikası ve sosyo-

¹⁴ Riane Johnly Pio, Johny Revo Elia Tampi, "The Influence of Spiritual Leadership on Quality of Work Life, Job Satisfaction and Organizational Citizenship Behavior," *International Journal of Law and Management* 60/2 (2018), 760.

¹⁵ Akıncı - Ekşi, "Yönetici Ruhsal Liderlik Algı Ölçeği," 297.

¹⁶ Çimen - Karadağ, "Spiritual Leadership," 23.

¹⁷ Ahmet Koç - Mert Bastas, "Project Schools as a School-Based Management Model," *International Online Journal of Education and Teaching (IOJET)* 6/4 (2019), 928.

¹⁸ Ümit Kalkan vd., "The Relationship Between School Administrators Leadership Styles, School Culture, and Organizational Image," *SAGE Open* 10/1 (January-March 2020), 3.

¹⁹ Sara Conde Vélez vd., "Leadership: Its Importance in The Management of School Coexistence," *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 237 (2017), 174.

²⁰ Tim Smith - Gary Shoupe, "Is There a Relationship Between Schools' Climate Ratings and Student Performance Data?," *National Teacher Education Journal* 11/1 (2018), 15-23.

²¹ Rawan Abuzarqa, "The Relationship Between Organizational Culture, Risk Management and Organizational Performance," *Cross-Cultural Management Journal* 21/1 (2019), 15.; Koç - Bastas, "Project Schools," 923-942.

ekonomik durum gibi özelliklere bağlı olduğunu bilmektedirler. Fakat, sosyal-duygusal öğrenme ortamının veya okul öğreniminin öğrenci öğrenmesini teşvik etmedeki rolünü destekleyen kanıtlar da ortaya çıkmaktadır.²² Akademik başarı, okul ve öğrenci performansının birincil bir ölçütü olmaya devam edecektir ancak, öğrenci başarısı; müfredat ve öğretim tercihlerinin ötesinde okul faktörü ile ilişkilidir. Daha ziyade, öğrenci başarısı, karmaşık bir sosyal-ekolojik sistem içerisindeki içeriğe özgü, akademik olmayan faktörlerden etkilenir. Okul kültürü bu sistemin önemli bir parçasıdır.²³

2. Okul Kültürü ile Akademik Başarı Arasındaki İlişki

Öğrencinin akademik başarısı; eğitim-öğretimin bütün kademelerinde, eğitimi yapılan derslerin istenilen düzeyde kazanımlar sağlayıp sağlamadığını belirlemek için gerçekleştirilen ölçme-değerlendirmeler sonucunda öğrencinin ilgili derslerden aldığı notların genel ortalaması şeklinde ifade edilmektedir.²⁴ Öğrencinin akademik başarılarına yönelik birçok değişken mevcuttur. Razon, üç önemli değişken ileri sürmektedir. Bunları aile, öğrenci ve okul ortamı şeklinde sıralamaktadır.²⁵ Amsalu, eğitim kurumlarının performansının, kalite yönetimi, öğretmenlerin bağlılığı ve öğrencilerin öğrenmeleri için motivasyonunu içeren okul kültürünün niteliği ile belirlenebileceğini belirtmiştir.²⁶ Spesifik olarak, öğretmen ve öğrenci davranışı ile okul kültürü gibi eğitim değişkenleri, genel olarak öğrencilerin akademik başarıları üzerinde etkilidir.²⁷

Okul kültürünün, okulun temel özelliklerini oluşturduğu ve eğitim kurumları arasındaki temel farklılıkları belirlemek için daha iyi bir anlayış oluşturduğuna inanılmaktadır. Stolp ve Smith, güçlü bir kültüre sahip eğitim kurumlarının, öğrencilerin motivasyonunu artırma, öğretmenlerin iş birliğini artırma ve öğrencilerin öğrenme becerilerini artırma ihtimalinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir.²⁸ Okul kültürü, olumlu öğrenci sağlığı ve akademik sonuçların geliştirilmesinde potansiyel olarak önemli bir rol oynamaktadır.²⁹

Benzer şekilde, Pervez, Dahar ve Maryam, okul kültürünün akademik başarıya çeşitli açılardan etki ettiğini vurguladığını ifade etmektedir. Başka şekilde ifade etmek gerekirse olumlu okul kültürünün, eğitim bağlamında güven derecesini geliştirdiğini ve bu durum öğrencilerin akademik bilgilerini artırmayı teşvik edip akademik başarı için yoğun çaba sarf ettiği ve motivasyona olumlu katkı sağladığı söylenebilir.³⁰ Okul kültürünün (okul vizyonu,

²² Amrit Thapa vd., "A Review of School Climate Research," *Review of Educational Research* 83/3 (2013), 367.

²³ Shay M. Daily vd., "School Climate and Academic Achievement in Middle and High School Students," *Journal of School Health* 89 (2019), 173-180.

²⁴ Özlem Onuk, "Müzik Öğretmenliği Lisans Programı Öğrencilerinin Öğretmenliğe Güdülenmeleri ile Akademik Başarıları Arasındaki İlişki," (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007).

²⁵ Karadağ vd., "Effect Size of Spiritual Leadership," 5.

²⁶ Aklilu Amsalu, "The Relationship Among School Culture, Teacher'S Commitment, and Students' Achievements in Secondary Schools of Benishangul Gumuz Regional State." (MA thesis, Addis Ababa University, 2002).

²⁷ Solomon Melesse - Setegni Molla, "The Contribution of School Culture to Students' Academic Achievement: The Case of Secondary and Preparatory Schools of Assosa Zone, Benshangul Gumuz Regional State, Ethiopia," *Research in Pedagogy* 8/2 (2018), 190-203.

²⁸ Stephen Stolp - Stuart Smith, *Transforming School Culture: Stories, Symbols, Values & The Leaders Role*. Eugene: University of Oregon, 1995.

²⁹ Thapa vd., "A Review of School Climate Research," 370.

³⁰ Zoma Pervez vd., "Impact of School Culture on Student's Academic Achievement at Secondary Level," *Sci. Int. (Lahore)* 29/3 (2017), 565-568.

misyon ve değerler) öğrencilerin akademik başarısına katkısı anlamlı düzeyde olduğu bilinmektedir.³¹ Aynı zamanda okul kültürünün hem okuduğunu anlama hem de matematik başarısını önemli ölçüde etkilediği görülmektedir.³²

3. Ruhsal Liderliğin Okul Kültürü ve Akademik Başarı ile İlişkisi

Ruhsal liderler, çalışanların motivasyon seviyelerini yükseltmek için maharetlerini gösterebilecek şekilde çalışma alanı tasarlamaya yoğun çaba harcarlar³³ ve bu durum kurumlara olan bağlılıklarını artırmaktadır.³⁴ Bazı araştırmacılar, ruhsallığın daha iyi okul performansı elde etmek için ana motor olarak hareket edebileceğini ifade etmektedir. Başka bir ifade ile Jaafar (2004), ruhsallığın var olmasını, öğretme değerleri ile ilgili temel değerleri teşvik ettiğini ve aynı zamanda daha iyi okul performansı sağlayan sağlıklı okul kültürü yaratmada hayati bir rol oynadığını belirtmektedir.³⁵

Örgüt kültürü ile okul başarısı arasında pozitif ilişki³⁶ ayrıca, ruhsal liderlik ile okul kültürü ve öğrencinin akademik başarısı arasında pozitif anlamlı bir ilişki vardır.³⁷ Okul müdürünün çabaları sonucu oluşan okul kültürü de aynı zamanda okulun akademik başarısını olumlu yönde etkilemektedir. Çünkü okul müdürünün denetim ve takipleri, kararlılığı, vizyonerliği, kaynak sağlama, öğretmen rehberliği ve değerlendirmesi, başarı ve öğrenme eksenli bir okul kültürü oluşturabilmektedir. Bu liderlik özelliklerine sahip bir okul müdürü, öğrencinin akademik başarısını büyük oranda etkileyebilmektedir.³⁸ Ruhsal liderliğin aynı zamanda hem okul kültürü hem de öğrencinin akademik başarısında etkili bir rol oynadığı,³⁹ müdürün vizyon sahibi olması sonucu çalışanlarda olması gerekenden daha fazla bir enerji ürettiği ve bu sayede okul kültürünün etkililiğini, öğretmenin çalışma performansını ve öğrencinin akademik başarısını arttırdığı ifade edilebilir.⁴⁰

Eğitim kurumlarının en önemli amaçlarından biri de öğrencinin başarısı olduğunu biliyoruz. Değerler eğitimi kazanımlarının yanında gerekli misyona sahip olan imam-hatip liselerinde akademik başarı da hedeflenmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada din eğitimi veren imam-hatip liselerinde hem okul kültürü hem de öğrencinin akademik başarısı arasında pozitif yönde bir beklenti olacaktır. Bu amaç doğrultusunda akademik başarının sağlanması, güçlü okul kültürü sayesinde, güçlü okul kültürü de güçlü liderlik ile mümkündür. Özetle çalışmanın temel amacı; okul kültürünün ruhsal liderlik ile akademik başarı arasında aracılık rolü olup olmadığı konusunu irdelemektir. Ayrıca bu amaca yönelik

³¹ Melesse - Molla, "The Contribution of School Culture," 200.

³² Smith Shoupe, "Is There a Relationship Between Schools' Climate?," 15-23.

³³ Engin Karadağ, "Ruhsal Liderlik ve Örgüt Kültürü: Bir Yapısal Eşitlik Modelleme Çalışması," Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (Educational Sciences: Theory & Practice) 9/3 (Summer 2009), 1360.

³⁴ Louis W. Fry vd., "Spiritual Leadership as an Integrating Paradigm for Servant Leadership," In Integrating Spirituality and Organizational Leadership (Singh-Sengupta, S., & Fields, D., Eds.). Macmillan India Ltd., 2007), 73.

³⁵ Muhamad Jaafar, *Kelakuan Organisasi*. (Ed. ke-3), (Kuala Lumpur: Leeds Publications, 2004).

³⁶ Çimen - Karadağ, "Spiritual Leadership," 45.

³⁷ Mehmet Koçyiğit, "The Effect of School Culture on Student Achievement. In E. Karadağ (Eds.)," (*The Factors Affecting Student Achievement, a Meta-Analysis of Empirical Studies* içinde, 183-197. Switzerland: Springer International Publishing, 2017).

³⁸ Mehmet Şişman, *Öğretim Liderliği*. (Ankara: Pegem yayıncılık, 2014), 45.

³⁹ Peggy N. Malone - Louis W. Fry, *Transforming Schools Through Spiritual Leadership: A Field Experiment. National Meeting of the Academy of Management*. (Seattle, Washington: <http://www.iispiritualleadership.com>., 2003).

⁴⁰ Koç - Bastas, "Project Schools," 929.

olarak aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır;

- Öğretmenlerin algılarına göre, ruhsal liderlik algısı ile okul kültürü algısı arasında nasıl bir ilişki vardır?

- Bu ilişkide ruhsal liderlik ile akademik başarı arasında okul kültürünün aracı etkisi var mıdır?

- Akademik başarı ile ruhsal liderlik ve okul kültürü arasında nasıl bir ilişki vardır?

Çalışma, eğitim yönetimi ve din eğitimi gibi sosyal bilimlere kaynaklık sağlaması açısından önem arz etmektedir. Çünkü bu araştırmayı diğerlerinden ayıran ve önemli kılan husus, ruhsallığa (içsellik) ve ruhsal liderliğe kaynaklık ettiği düşünülen dini okullarda bu tür bir araştırmanın yapılmamış olmasıdır. Bu açıdan özgün bir çalışma olduğunu söyleyebiliriz. Bilindiği gibi çalışmada İmam-Hatip liselerinin amaç ve hedeflerinden tutun müfredatında geçen tüm kazanımlara varana kadar belirlenmiş vizyon ve misyon, ruhsal liderliğin amaç ve hedefleri ile bir paralellik arz etmesi bakımından önemlidir. Aynı şekilde ruhsal liderlik ve dindarlık arasında da pozitif bir ilişkinin olduğu bilinmektedir. Manevi değerlere sahip dindar nesillerin yetiştirilmesinde yöneticilerin katkısı saymakla bitmez. Manevi değerlere sahip nesillerin yetiştirilmesinde önemli bir yere sahip olan imam-hatip liselerinde de ruhsal liderliğe sahip yöneticilerin olması hem okul kültürü hem de akademik başarı açısından önem arz etmektedir. Bu anlamda çalışmamız, imam-hatip liselerinde görev alan okul yöneticilerinin ruhsal liderliğin artılarından ve imkanlarından faydalanmaları açısından ayrıca önem arz etmektedir. Bu çalışma ile son yıllarda giderek artan akademik başarılarla ve güçlü okul kültürlerinde ruhsal liderliğin rolü tespit edilmiş olacaktır.

Yöntem

Araştırmanın amacı, öğretmenlerin ruhsal liderlik algılarının, okul kültürünü ve öğrencinin akademik başarısını hangi ölçüde yordadığının araştırılmasıdır. Çalışma nicel araştırma olup ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama, iki veya daha fazla değişkenler arasında meydana gelen değişimin varlığını ya da seviyesini ortaya çıkarmayı amaçlayan bir modeldir.⁴¹ İlişkisel taramalarda, değişkenler arasındaki ilişkiler; karşılaştırma ve korelasyon türü olmak üzere iki şekilde incelenir.⁴² Din eğitimi veren imam-hatip liselerinde görevli öğretmenlere göre okul müdürlerinin ruhsal liderlik durumları ile akademik başarı arasındaki ilişkide okul kültürünün aracılık rolünün olup olmadığını belirlemek amacıyla yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır.

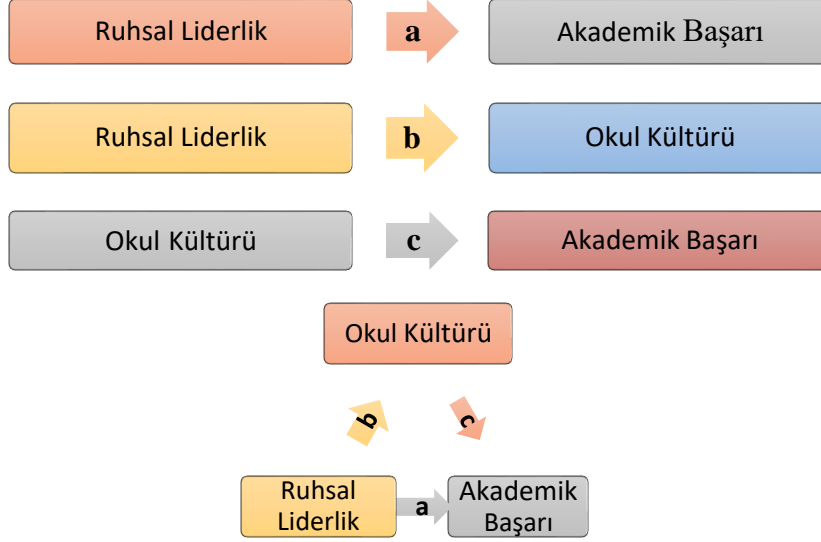
Kavramsal modelin, ölçüm modelini uygunluğunu test etmek için yapısal eşitlik modelleme (YEM) türlerinden biri olan aracılık testi kullanılmıştır. Aracılık analizi Baron ve Kenny'in (1986) önerdiği üç aşamada yapılmıştır. Aracılık rolünde üç koşul gerekmektedir: (i) Bağımsız değişken ile bağımlı ve aracı değişken arasında ilişki olmalıdır. (ii) Aracı değişken ile bağımlı değişken arasında ilişki olmalıdır. (iii) Bağımsız, aracı ve bağımlı değişken birlikte analiz edildiğinde, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki

⁴¹ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (Ankara: Nobel Dağıtım, 1998), 111.

⁴² Şener Büyüköztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (Pegem Atfı İndeksi, 2017), 197.

etkisinin belirgin bir şekilde azalması veya "0" sifıra yaklaşması gerekir.⁴³ Aracılık modeline göre bu çalışmada Şekil 1'de verilen işlemler takip edilmiştir:

Şekil 1: Araştırma Modeli

Şekil 1'e göre;

- ✓ Ruhsal liderlik, akademik başarıyı (a) ve okul kültürünü (b) etkilemektedir.
- ✓ Okul kültürü, akademik başarıyı (c) etkilemektedir.
- ✓ Okul kültürü, ruhsal liderlik ile akademik başarı arasındaki ilişkide aracılık rolü bulunmaktadır.

Analiz yaparken; ruhsal liderlik ile akademik başarı arasındaki yol katsayısının anlamlı olup olmadığı (a); ruhsal liderlik ile okul kültürü arasındaki yol katsayısının anlamlı olup olmadığı (b); okul kültürü ile akademik başarı arasındaki yol katsayısının anlamlı olup olmadığı (c) incelenmiştir. Son aşamada ise tüm değişkenler analize dahil edilerek, ruhsal liderlik ile akademik başarı (a) arasındaki yol katsayısının değerinde azalma olup olmadığı incelenmiştir.

Ölçüm modelini değerlendirmek için korelasyon katsayıları, yol katsayılarının anlamlı olup olmadığı ve uyum indeksleri incelenmiştir. Modeli değerlendirmek için ki-kare (χ^2 =Chi-square), ki-karenin serbestlik derecesine oranı (χ^2/df =Chi-square/degree of freedom), standardize edilmiş kalıntıların ortalama karekökü (**SRMR**=Standardized root mean square residual), Uyum iyiliği indeksi (**GFI**=Goodness-of-fit index), Düzeltilmiş uyum iyiliği indeksi (**AGFI**=Adjusted goodness-of-fit index), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (**CFI**=Comparative Fit Index) ve Ortalama hataların karekök ortalaması (**RMSEA**=Root mean square error of approximation) uyum indeksleri incelenmiştir. Ölçüm modeli değerlendirilirken Tablo 1'de verilen kriterlere göre değerlendirilmiştir:⁴⁴

⁴³ Reuben M. Baron - David A. Kenny, "The Moderator Mediator Variable Distinction in Social Psychological Research: Conceptual, Strategic, and Statistical Considerations," *Journal of Personality and Social Psychology* 51 (1986), 1173-1186.

⁴⁴ Cem Harun Meydan - Harun Şeşen. *Yapısal Eşitlik Modellemesi AMOS Uygulamaları*. (Ankara: Detay, 2011), 43.

Tablo 1: Uyum İndeksleri ve Ölçütler

İndeksler	Kabul edilebilir Uyum	Mükemmel Uyum
χ^2/df oranı	$3 < \chi^2/df \leq 5$	$0 \leq \chi^2/df < 2-3$
GFI	$.90 \leq GFI < .95$	$.95 \leq GFI \leq 1.0$
AGFI	$.85 \leq AGFI < .90$	$.90 \leq AGFI \leq 1.0$
CFI	$.90 \leq CFI < .95$	$.95 \leq CFI \leq 1.0$
RMSEA	$.05 < RMSEA \leq .08$	$0 \leq RMSEA \leq .05$
SRMR	$.05 < SRMR \leq .08$	$0 \leq SRMR \leq .05$

Evren ve Örneklem. Çalışmanın evrenini, 2018–2019 eğitim-öğretim yılında Şanlıurfa merkezde bulunan İmam Hatip Liselerinde görevli öğretmenler oluşturmaktadır. Bu okullarda 1521 öğretmen görev yapmaktadır. Çalışma evreninde toplam 52 okul ve 1521 öğretmen bulunmaktadır. Evrende ve örnekleme de bulunan okul ve öğretmen sayıları ve yüzdeleri Tablo 2’de verilmiştir:

Tablo 2: Evren ve Örneklem Sayı ve Yüzdeleri

Şanlıurfa İli	Din Eğitimi Veren Liseler		
	Evren Sayısı	Örneklem Sayısı	Örneklem %
Okul Sayısı	52	12	23
Öğretmen Sayısı	1521	441	29

Tablo 2’de görüldüğü gibi evrende bulunan toplam 52 okulun 12’si örneklem sayısını göstermektedir. Bu da evren sayısının %23’ü demektir. Toplam 1521 öğretmenden 441’i ise öğretmen örneklemini vermektedir. Bu sayı toplam öğretmen sayısının %29’unu demektir.

Çalışmanın evrenini oluşturan öğretmen sayılarının fazla olması nedeniyle örneklem alma yolu tercih edilmiştir. Araştırmanın örnekleme şehir merkez ilçelerinde bulunan 12 İmam-Hatip lisesinden toplam 441 öğretmenden oluşmaktadır.

Örneklemin evreni temsil etme gücü 0.01, hata payı ise 0.05 olarak ele alınmıştır. Bütün işlemler neticesinde % 1 güven aralığında ve % 5 hata payı göz önünde tutulduğunda araştırmanın 1521 birimlik evreni temsil edecek minimum örneklem rakamı 203 şeklinde tespit edilmiştir.⁴⁵ Tüm bu verilere göre 441 birimden meydana gelen örneklemin, araştırma evrenini temsil ettiği söylenebilir.

Bu araştırmada çalışma grubu, ölçüt örnekleme yöntemine göre belirlenmiştir. Bu yöntem çerçevesinde okullar seçilirken aşağıdaki üç ana ölçüt ve üç başarı ölçütü dikkate alınmıştır;

- 1) a- Okulların son iki yılda üniversitelere öğrenci yerleştiren sınavlarında elde ettikleri başarı sıralaması;
- b- Okulların e-okul sistemine göre not ortalamaları;

⁴⁵ Büyüköztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 82.

c- Görüştüğümüz İl Milli Eğitim Müdürlüğü yetkililerinin bu okullar hakkındaki görüşleri;

2) Okul müdürlerinin görev süresi;

3) Öğretmenlerin istekli olması şeklinde belirlenmiştir.

Okullar seçilirken söz konusu ölçütler göz önünde tutularak aşamalı bir süreç izlenmiştir. Öncelikle Şanlıurfa merkez ilçelerinde din eğitimi veren liselerin başarıları belirlenmeye çalışılmıştır. Merkezi sınavlar sonucu ortaya çıkan istatistiki bilgiler ışığında elde edilen sonuçlar, okullar için başarı ölçütü olarak kullanılmıştır. Bu yöntem birçok benzer araştırmada kullanılmıştır.⁴⁶ Söz konusu ölçütler sonucu elde edilen bilgiler doğrultusunda başarı sıralamasına göre okullar belirlenmiştir. Daha sonra yöneticinin aynı okulda en az iki yıl çalışmış olması ölçütü göz önünde tutularak okul müdürlerinin okuldaki görev süreleri öğrenilmiştir. Ve ilk iki ölçüte uyan okullar belirlenmiştir. Okul yöneticileri ile gerçekleştirilen görüşmeler sonucu istekli olan okul, çalışma grubu olarak belirlenmiştir.

Gerekli izin ve onaylar ilgili kurumlardan alındıktan sonra okul müdürleri ile ölçeklerin uygulanması konusunda herhangi bir sorun yaşanmamış ve katılımcılar okullarında ziyaret edilerek birebir görüşme sağlandıktan sonra ölçekler dağıtılmıştır. Verilerin dağıtılması ve geri toplanması 03/09/2018 ile 06/01/2019 tarihleri arasında gerçekleşmiştir.

Veri Toplama Araçları. Çalışmamızda “tarama tekniği” kullanılarak veriler dikkatli şekilde toplanmıştır. Bilindiği gibi tarama tekniği, mevcut durumu betimleyebilmek için anket veya ölçeklerden faydalanır. Daha sonra örnekleme bulunan katılımcılara, önceden güvenilirliği ve geçerliliği test edilmiş bir dizi soru sorularak veriler elde edilir.⁴⁷ Veri toplama ölçeklerinin belirlenmesi amacıyla alan yazın incelemesi yapılmış, benzer araştırmalarda kullanılan ölçekler ele alınmıştır. Bu çalışmada veri toplama aracı olarak katılımcılardan okul yöneticisinin ruhsal liderlik algıları, Tuncay Akıncı tarafından geliştirilen “Ruhsal Liderlik Ölçeği”⁴⁸, okul kültürü ile ilgili ölçek ise Yücel Şimşek tarafından geliştirilen “Okul kültürü Ölçeği” kullanılmıştır.⁴⁹ Ölçeklerin kullanımı ile ilgili izinler alınmıştır.

İki bölümden oluşan veri toplama aracı sayesinde öncelikle öğretmenlerden bazı demografik bilgiler istenmektedir. İkinci bölümde ise öğretmenlere yönelik anket maddelerinden oluşan ölçekler yer almaktadır. Ölçeğin her maddesi 5’li derecelendirme şeklinde yapılandırılan likert tipi bir ölçek üzerinde değerlendirilmektedir.

Araştırmanın nicel boyutunda, uygulama izni alınan ölçekler okul idareleri ile işbirliği içerisinde okullarda uygulanmıştır. Ölçekler yönetici ve öğretmenlere okullarına

⁴⁶ Shelly J. Kenner, “A Case Study of A High Achieving Middle School Culture,” (Doctoral Dissertation, Stephen F. Austin State University, Texas, 2000).

⁴⁷ Ken Fogelman - Chirs Comber, “Surveys and Sampling,” *Research Methods in Educational Leadership and Management* içinde, yazan A. Briggs - M. Coleman, (London: Sage, 2007), 125-134.

⁴⁸ Tuncay Akıncı, “Lise Öğretmenlerin Yönetici Ruhsal Liderlik Algılarının Öğretmen Liderliği ve Öz-Yeterliliklerine Etkisi,” (Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi ve İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 2017).

⁴⁹ Yücel Şimşek, “Okul Müdürlerinin İletişim Becerileri ile Okul Kültürü Arasındaki İlişki,” (Doktora Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2003).

gidilerek verilmiş ve yüz yüze görüşmeyle elden dağıtılarak izin ve onayları alınmıştır. Ölçekler mevcut durumu belirlemek için uygulandığından mevcut okullarında en az bir yıldır çalışan öğretmenlere uygulanmıştır.

Güvenirlilik ve Geçerlik Analizleri. Güvenirlilik, aynı şeyin birbirinden bağımsız ölçümlerinin yapılması halinde ölçümler arasındaki kararlılıktır; ölçülmek istenen belirli bir şeyin, her zaman aynı sembolleri almasıdır; ölçmenin, tesadüfi hatalardan uzak olması durumudur.⁵⁰

Çalışmada, öğretmenlerin okul müdürlerinin ruhsal liderlik uygulamalarına dair görüşlerini ölçmek için “Ruhsal Liderlik Ölçeği” kullanılmıştır. Toplamda 28 sorudan oluşan ölçeğin açıkladığı toplam varyans oranı, %77.27 şeklinde tespit edilmiştir. Ölçeğin madde-toplam korelasyon değerleri; genel boyuta “.776” ile “.877” aralığında değişmektedir. Gereklilik boyutunda genel boyutta Cronbach’s Alpha değeri ‘.98’ olarak belirlenmiştir.

Araştırmaya konu olan okulların kültür düzeyini ölçmek için gerekli verileri toplamada, kullanılan, geçerliliği ve güvenirliliği test edilen ve biri kontrol sorusu olmak üzere toplam 36 sorudan oluşan “Okul Kültürü Ölçeği” kullanılmıştır. Gereklilik boyutunda genel boyutta Cronbach’s Alpha değeri ‘.95’ olarak belirlenmiştir.

Bulgular

Yapısal Eşitlik Modeli Aracılık Testi İndekslerine İlişkin Bulgular. İstenilen kavramsal modeli test etmek için yapısal eşitlik modellemesi (YEM) aracılık testi indekslerine ilişkin bulgular bu başlık altında verilmektedir. Değişkenler arasında ilişkiyi belirleyebilmek için yapılan korelasyon analizi sonuçları Tablo 3’te verilmiştir:

Tablo 3: Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi

	Ruhsal Liderlik	Okul kültürü	Akademik Başarı
	1		
Ruhsal Liderlik	441		
	,819**	1	
Okul kültürü	.000	441	
	441	441	
	,375**	,493**	1
Akademik Başarı	.000	.000	441
	441	441	441

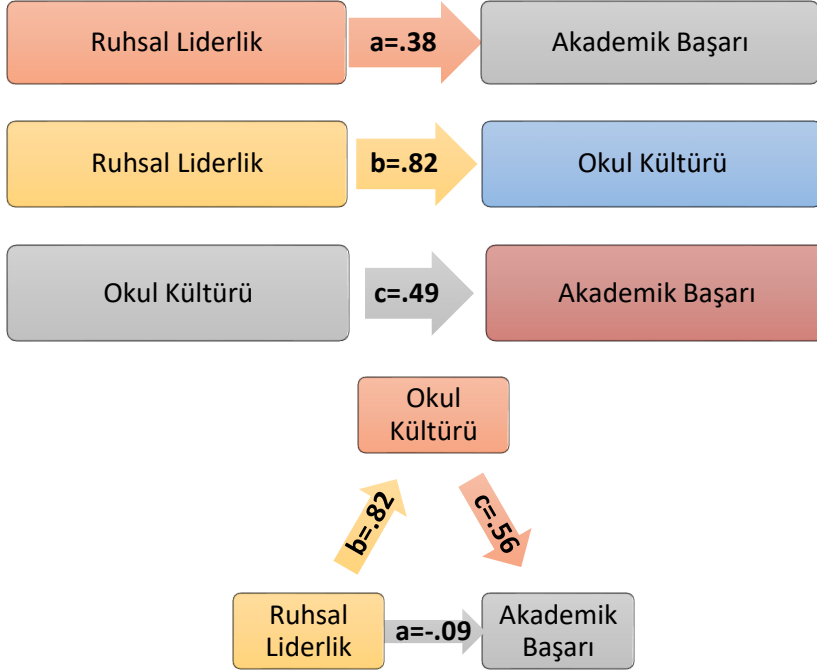
** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tablo 3 incelendiğinde ruhsal liderlik ile okul kültürü arasında pozitif yönde ve yüksek düzeyde ($r=.819$; $p<.01$); ruhsal liderlik ile akademik başarı arasında pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=.375$; $p<.01$); okul kültürü ile akademik başarı arasında pozitif yönde ve orta düzeyde ($r=.493$; $p<.01$) anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Açıklamak gerekirse bir okulda ruhsal liderlik özellikleri artıyorsa o okulda aynı zamanda okul kültürü güçlü olmaktadır. Fakat akademik başarının artması orta düzeyde yükselmektedir. Aynı şekilde

⁵⁰ Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. 141.

Okul kültürü arttıkça akademik başarıda orta düzeyde eşlik etmektedir. Korelasyon analizi sonrasında aracılık testi yapılmıştır. Aracılık testine ait sonuçlar Şekil 2’de verilmiştir:

Şekil 2: Ölçüm Modeli I

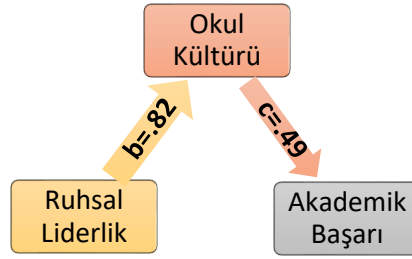
Kavramsal modelin, ölçüm modeli ile uyumlu olup olmadığını değerlendirmek için öncelik yol katsayıları incelenmiştir.

Tablo 4: Değişkenlere Ait Regresyon Katsayıları

Değişkenler	Ort.	S.E.	C.R.	p	Standardize Regresyon
Okul kültürü <- Ruhsal liderlik	,693	,023	29,917	***	.819
Akademik Başarı <- Ruhsal liderlik	-,059	,050	-1,188	,235	-.086
Akademik Başarı <- Okul kültürü	,458	,059	7,799	***	.563

Tablo 4 incelendiğinde ruhsal liderlik ile akademik başarı arasındaki $a=.38$ düzeyindeki anlamlı ilişki (yol katsayısı), okul kültürü analize dahil edildiğinde anlamsız hale gelmiştir ($p>.05$). Ruhsal liderlik ile akademik başarı arasındaki yol silinmiş ve yeniden analiz edilmiştir. Analiz edilen ölçüm modeli II Şekil 3’te verilmiştir:

Şekil 3: Ölçüm Modeli II

Şekil 3'te verilen modele göre ruhsal liderlik ile akademik başarı arasındaki ilişkide, okul kültürünün "tam aracı" rolü olduğu görülmektedir. Ancak buna karar verebilmek için yine yol katsayılarının anlamlı olup olmadığı ve uyum indeksleri incelenmiştir.

Tablo 5: Değişkenlere Ait Regresyon Katsayıları

Değişkenler	Ort.	S.E.	C.R.	p	Standardize Regresyon
Okul kültürü <--- Ruhsal liderlik	,693	,023	29,917	***	.819
Akademik Başarı <--- Okul kültürü	,401	,034	11,872	***	.493

Tablo 6: Değişkenlere Ait Regresyon Katsayıları

İndeksler	Kabul edilebilir Uyum	Mükemmel Uyum	Ölçüm Modeli	Değerlendirme
χ^2/df	$p > .05$	$p > .05$.235	Mükemmel
χ^2/df oranı	$3 < \chi^2/df \leq 5$	$0 \leq \chi^2/df < 2-3$	1.409	Mükemmel
GFI	$.90 \leq GFI < .95$	$.95 \leq GFI \leq 1.0$.998	Mükemmel
AGFI	$.85 \leq AGFI < .90$	$.90 \leq AGFI \leq 1.0$.987	Mükemmel
CFI	$.90 \leq CFI < .95$	$.95 \leq CFI \leq 1.0$.999	Mükemmel
RMSEA	$.05 < RMSEA \leq .08$	$0 \leq RMSEA \leq .05$.030	Mükemmel
SRMR	$.05 < SRMR \leq .08$	$0 \leq SRMR \leq .05$.011	Mükemmel

Tablo 5 ve Tablo 6'da verilen değerlere göre okul kültürü, ruhsal liderlik ile akademik başarı arasındaki ilişkide "tam aracı" rolü üstlenmiştir. Ruhsal liderlik okul kültürü aracılığıyla akademik başarıdaki toplam varyansın %24'ünü açıklamaktadır. Başka bir ifadeyle ruhsal lider sergilemiş olduğu performans ile okul kültürünü güçlü yönde oluşturup akademik başarının gerçekleşmesinde olumlu yönde aracılık yapmıştır.

Tartışma ve Sonuç

Aracılık testi, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında doğrudan bir ilişkiyi değil dolaylı ilişkiyi inceler. Bağımlı değişken ile bağımsız değişken arasında herhangi bir ilişki

tespit edilmemesi durumunda aracılık etkisinin de olmadığı bilinmektedir.⁵¹ Aracılık testi, güçlü bir teorik altyapı ile uygulandığında güçlü bir istatistiksel test olabilir. Bu sebeple, analiz yapılırken bağımlı ve bağımsız değişken arasında etkili olabilecek aracı değişken teorisi iyi bilinmelidir. Söz konusu aracı değişken makul ve etik çerçeveye uygun düşmelidir.

Çalışmamızda elde edilen bulgulara göre çalışmaya katılan öğretmenlerin yönetici ruhsal liderlik algıları ile okul kültürü algıları arasında anlamlı ve pozitif yönde yüksek düzeyde bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Elde edilen bu sonuç, literatürdeki çalışmalar ile örtüşmektedir. Birçok araştırmacının belirttikleri gibi, ruhsal liderlerin örgütlerinde meydana getirdiği manevi değerlere dayalı bir ortam/iklim (ruhsallık) sonucu, örgüt kültürünün oluşması daha kolay olmaktadır. Bu da ruhsal liderliğin kültür oluşumunda en etkili unsurlardan biri olduğunu göstermektedir.⁵² Elde edilen bulgular, Karadağ'ın (2009) çalışmasında ortaya koyduğu, okul müdürlerinin ruhsal liderlik davranışlarının, örgüt kültürünün meydana gelme sürecini etkilediği sonucu ile örtüşmektedir.⁵³ Peterson ve Deal (2002), genel anlamda okul kültüründe yer alan normlar, inanç, değer ve gelenekler, okulun tüm unsurlarının, tutum ve davranışlarını etkilediğini, çalışanlar arasındaki bağları kuvvetlendirdiğini ve okulu güçlü ve özel yaptığını ifade etmektedir.⁵⁴ Yang, Liu, Wang, ve Zhang (2019), çalışmasında ruhsal liderlik ile iş performansı arasındaki pozitif düzeyde yüksek ilişkinin olduğunu gösterir.⁵⁵ Low ve Ayoko (2018), üç din mensubunun bulunduğu din temelli örgütlerde gerçekleştirdiği çalışmasında, ruhsal liderliğin örgütün kuruluş sürecini etkilediğini ifade etmektedir.⁵⁶ Koç (2019), araştırmasında, okul müdürünün liderlik özelliklerinin örgütsel güveni yükselttiğini ifade etmektedir.⁵⁷

Araştırmanın diğer bir sonucu ise okul kültürünün okulun akademik başarısına yaptığı etkidir. Olumlu ve güçlü okul kültürleri gelişmiş öğretmen işbirliği ve öğretmenlerin mesleklerine yönelik gelişmiş tutumları ile yüksek öğrenci motivasyonu ve başarısı arasında güçlü ve pozitif bir ilişkinin olduğu ifade edilmektedir.⁵⁸ Hoy ve Miskel (2010), okul kültürü ile ilgili yapılan araştırmaları değerlendirirken, etkin, güçlü ve güvene dayalı okul kültürlerinde üst düzey öğrenci başarısı sağlandığını vurgulamaktadır.⁵⁹ Koçyiğit (2017), araştırmasında okul kültürünün öğrencinin akademik başarısına etkisini meta-analiz yöntemiyle değerlendirmiş ve çalışmada okul kültürü ile akademik başarı arasında pozitif korelasyon olduğu sonucuna ulaşmıştır.⁶⁰ Daily, Mann, Kristjansson, Smith ve Zull

⁵¹ Baron - Kenny, "The Moderator Mediator," 1178.

⁵² Frank Markow - Karin Klenke, "The Effects of Personal Meaning and Calling on Organizational Commitment: An Empirical Investigation of Spiritual Leadership," *The International Journal of Organizational Analysis* 3/1 (2005), 8-27.

⁵³ Karadağ, "Ruhsal Liderlik ve Örgüt Kültürü," 1362.

⁵⁴ Kent D. Peterson - Terrence E. Deal, *The Shaping School Culture Fieldbook*. (Sanfransisco: Jossey-Bass, 2002).

⁵⁵ Fu Yang vd., "Feeling Energized: A Multilevel Model of Spiritual Leadership, Leader Integrity, Relational Energy, and Job Performance," *Journal of Business Ethics* 158/4 (2019), 994.

⁵⁶ Low - Ayoko, "The Emergence of Spiritual Leader," 528.

⁵⁷ Ahmet Koç, "Proje Kapsamında Olan ve Olmayan AİHL'lerin Etkili Okul Özelliklerinin Yönetici ve Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi", 1-24.

⁵⁸ Ali Balcı, *Etkili okul. Kuram, Uygulama ve Araştırma*. (Ankara: Pegem Akademi, 2013).

⁵⁹ Wayne K. Hoy - Cecil G. Miskel, *Eğitim Yönetimi: Teori, Araştırma ve Uygulama*. Çeviren Çev. S. Turan. (Ankara: Nobel Yayınevi, 2010).

⁶⁰ Koçyiğit, "The Effect of School Culture. In E. Karadağ (Eds)," 183-197.

(2019), çalışmasında okul ikliminin hem ortaokul hem de lise öğrencileri için akademik başarı ile güçlü bir ilişki içinde olduğunu ifade etmektedir.⁶¹

Daha açık ifade etmek gerekirse güçlü okul kültürünün, eğitim bağlamında güven derecesini tetiklediğini ve bunun sonucunda öğrencilerin akademik anlamda başarıyı arzuladığını ve bunun için yoğun çaba sarf ederek motivasyon seviyesine olumlu katkıda bulunduğunu söylemek mümkündür.⁶² Güçlü okul kültürünün (okul vizyonu, misyon ve değerler), öğrencilerin akademik başarısına katkısının anlamlı düzeyde olduğunu söyleyebiliriz.⁶³

Çalışmada öğretmenlerin ruhsal liderlik algıları, okul kültürü algıları ve çalıştıkları okulun akademik başarısı arasındaki ilişkileri ortaya koyan yapısal eşitlik modeli aracılığı testi sonuçlarına göre okul kültürü, ruhsal liderlik ile akademik başarı arasındaki ilişkide “tam aracı” rolü üstlenmiştir. Ruhsal liderlik okul kültürü aracılığıyla akademik başarıdaki toplam varyansın %24’ünü açıklamaktadır. Başka bir ifadeyle ruhsal liderlik okul kültürü aracılığıyla akademik başarıyı olumlu yönde etkilemektedir.

Değişkenler arasında nasıl bir ilişkinin olduğunu belirlemek için yapılan korelasyon analizlerine göre ruhsal liderlik ile okul kültürü arasında pozitif ve yüksek düzeyde; ruhsal liderlik ile akademik başarı arasında pozitif ve orta düzeyde; okul kültürü ile akademik başarı arasında pozitif ve orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Çağımızda her alanda olduğu gibi eğitim dünyasında da takip edilemeyecek oranda bir gelişim ve dönüşüm yaşanmaktadır. Eğitim kurumlarının temel unsurlarından olan öğretmen ve öğrencinin eskisi gibi olmadığını da çok iyi bilinmektedir. Eğitimi iki yönlü düşünürsek bir tarafı bilimsel bilgi, diğer tarafı ahlaki değerler olarak ifade edebiliriz. Nitekim öğrencilerin ahlaki ve ruhsal değerlere sahip olmasını sağlamak eğitimin hedeflerindedir. Dolayısıyla okul yöneticilerinin, öğretmen ve öğrencilerin ruhsal (içsel) dünyalarına önem vermesi tavsiye edilebilir. Güçlü okul kültürlerinin akademik başarıyı etkilediği sonucuna göre; eğitim yöneticisi ve öğretmenler, okullarda akademik başarıyı artırmak için güçlü bir okul kültürü oluşturmak için çaba içinde olması önerilir. Gerek ruhsal liderlik gerekse okul kültürünün güçlendirilmesi konusunda çalışma yapmak isteyen araştırmacılar farklı değişkenleri çalışmalarına ekleyerek zenginleştirebilirler. Bu sayede farklı değişkenlerden oluşan daha kapsamlı çalışmalar sayesinde ruhsal liderlik ve okul kültürü literatürüne katkı sağlanacaktır.

Kaynakça

- Abuzarqa, Rawan. “The Relationship Between Organizational Culture, Risk Management and Organizational Performance.” *Cross-Cultural Management Journal* 21/1 (2019), 13-20.
- Akıncı, Tuncay. “Lise öğretmenlerin yönetici ruhsal liderlik algılarının öğretmen liderliği ve öz-yetkinliklerine etkisi.” Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi ve İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 2017.
- Akıncı, Tuncay - Halil Ekşi. “Yönetici Ruhsal Liderlik Algı Ölçeği Geliştirilmesi.” *Route Educational and Social Science Journal* 4/7 (December 2017), 294-312.
- Amsalu, Aklilu. “The relationship among school culture, teacher’s commitment, and students’ achievements in secondary schools of Benishangul Gumuz Regional State.” MA Thesis, Addis Ababa University, 2002.

⁶¹ Daily vd., “School Climate,” 173-180.

⁶² Ümit Kalkan, “İmam Hatip Liselerinde Liderlik, Okul Kültürü ve Kurumsal İmaj Algısı”, *Turkish Studies-Comparative Religious Studies* 15/3 (2020), 356.; Pervez vd., “Impact of school culture,” 565-568.

⁶³ Melesse - Molla, “The Contribution of School Culture,” 200.

- Balcı, Ali. *Etkili okul. Kuram, Uygulama ve Araştırma*. Ankara: Pegem Akademi, 2013.
- Baloğlu, Nuri - Engin Karadağ. "Ruhsal Liderlik Üzerine Teorik Bir Çözümleme." *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 15/58 (2009), 165-190.
- Baron, Reuben M. - David A. Kenny. "The Moderator Mediator Variable Distinction in Social Psychological Research: Conceptual, Strategic, and Statistical Considerations.» *Journal of Personality and Social Psychology* 51 (1986), 1173-1186.
- Bayram, Nuran. *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş*. Bursa: Ezgi, 2013.
- Bodinson, Glenn W. "Change Healthcare Organizations from Good to Great." *Quality Progress* 38/11 (2005), 22-29.
- Bozkuş, Kıvanç - Yüksel Gündüz. "Ruhsal Liderlik ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişkinin Modellenmesi." *Kastamonu Eğitim Dergisi* 24/1 (2015), 405-420.
- Büyüköztürk, Şener, Ebru Kılıç Çakmak, - Özcan Erkan Akgün. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Atıf İndeksi, 2017.
- Çimen, Burcu - Engin Karadağ. "Spiritual leadership, Organizational Culture, Organizational Silence and Academic Success of the School." *Educational Administration: Theory and Practice* 25/1 (2019), 1-50. <https://doi.org/10.14527/kuey.2019.001>.
- Daily, Shay M. vd. "School Climate and Academic Achievement in Middle and High School Students." *Journal of School Health* 89 (2019), 173-180. <https://doi.org/10.1111/josh.12726>.
- Egel, Eleftheria - Louis W. Fry. "Spiritual Leadership as a Model for Islamic Leadership." *Public Integrity* 19/1 (2017), 77-95. <https://doi.org/10.1080/10999922.2016.1200411>.
- Fogelman, Ken - Chirs Comber. "Surveys and Sampling." *Research Methods in Educational Leadership and Management* içinde, yazar A. Briggs ve M. Coleman, 125-134. London: Sage, 2007.
- Fry, Louis W., Laura L. Matherly, J. Lee Whittington, ve Bruce E. Winston. "Spiritual Leadership as an Integrating Paradigm for Servant Leadership." In *Integrating Spirituality and Organizational Leadership* (Singh-Sengupta, S., & Fields, D., Eds.). Macmillan India Ltd. 2007: 70-82.
- Fry, Louis W. - Mark Kriger. "Towards a Theory of Being-Centered Leadership: Multiple Levels of Being as Context for Effective Leadership." *Human Relations* 62/11 (2009), 1667-1696. <https://doi.org/10.1177/0018726709346380>.
- Fry, Louis W. - Slocum John W. "Maximizing the Triple Bottom Line Through Spiritual Leadership.» *Organisational Dynamics* 37/1 (2008), 26-96.
- Hoy, Wayne K. - Cecil G. Miskel. *Eğitim Yönetimi: Teori, Araştırma ve Uygulama*. Çeviren Çev. S. Turan. Ankara: Nobel Yayınevi, 2010.
- Jaafar, Muhamad. *Kelakuan Organisasi*. (Ed. ke-3). Kuala Lumpur: Leeds Publications, 2004.
- Kalkan, Ümit. "İmam Hatip Liselerinde Liderlik, Okul Kültürü ve Kurumsal İmaj Algısı." *Turkish Studies-Comparative Religious Studies* 15/3 (2020), 347-360.
- Kalkan, Ümit. vd. "The Relationship Between School Administrators Leadership Styles, School Culture, and Organizational İmage." *SAGE Open* 10/1 (January-March 2020), 1-15. <https://doi.org/10.1177/2158244020902081>.
- Karadağ, Engin. "Ruhsal Liderlik ve Örgüt Kültürü: Bir Yapısal Eşitlik Modelleme Çalışması." *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* (Educational Sciences: Theory & Practice) 9/3 (Summer 2009), 1357-1405.
- Karadağ, Mehmet vd. "Effect Size of Spiritual Leadership: In the Process of School Culture and Academic Success." *SAGE Open* 10/1 (January-March 2020), 1-14. <https://doi.org/10.1177/2158244020914638>.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Dağıtım, 1998.
- Kenner, Shelly J. *A Case Study of a High Achieving Middle School Culture*. (Unpublished doctoral dissertation). Stephen F. Austin State University, Texas, 2000.
- Koç, Ahmet. "İmam Hatip Lisesi Öğretmenlerinin Örgütsel Güven Algıları." *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 8 (2019), 27-55.

- Koç, Ahmet. "Proje Kapsamında Olan ve Olmayan AİHL'lerin Etkili Okul Özelliklerinin Yönetici ve Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi." *Ekev Akademi Dergisi* 80 (2019), 1-24. <https://doi.org/10.17753/Ekev1273>.
- Koç, Ahmet - Mert Bastas. "Project Schools as a school-Based Management Model." *International Online Journal of Education and Teaching (IOJET)* 6/4 (2019), 923- 942.
- Koçyiğit, Mehmet. "The Effect of School Culture on Student Achievement. In E. Karadağ (Eds)." *The factors affecting student achievement, a meta-analysis of empirical studies* içinde, 183-197. Switzerland: Springer International Publishing, 2017.
- Low, James J. Q - Oluremi B. Ayoko. "The Emergence of Spiritual Leader And Leadership in Religion-Based Organizations." *Journal of Business Ethics* 161 (2018), 513-530. <https://doi.org/10.1007/s10551-018-3954-7>.
- Malone, Peggy N. - Louis W. Fry. *Transforming Schools Through Spiritual Leadership: A Field Experiment. National Meeting of the Academy of Management*. Seattle, Washington: <http://www.iispiritualleadership.com.>, 2003.
- Markow, Frank - Karin Klenke. "The Effects of Personal Meaning and Calling on Organizational Commitment: An Empirical Investigation of Spiritual Leadership." *The International Journal of Organizational Analysis* 3/1 (2005), 8-27. <https://doi.org/10.1108/eb028995>
- Melesse, Solomon - Setegni Molla. «The Contribution of School Culture to Students' Academic Achievement: The Case of Secondary and Preparatory Schools of Assosa Zone, Benshangul Gumuz Regional State, Ethiopia." *Research in Pedagogy* 8/2 (2018), 190-203.
- Meydan, Cem Harun, - Harun Şeşen. *Yapısal Eşitlik Modellemesi AMOS Uygulamaları*. Ankara: Detay, 2011.
- Onuk, Özlem. "Müzik Öğretmenliği Lisans Programı Öğrencilerinin Öğretmenliğe Güdülenmeleri ile Akademik Başarıları Arasındaki İlişki." Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007.
- Pervez, Zoma vd. "Impact of school Culture on Student's Academic Achievement at Secondary Level." *Sci. Int. (Lahore)* 29/3 (2017), 565-568.
- Peterson, Kent D. - Terrence E. Deal. *The Shaping School Culture Fieldbook*. Sanfrancisco: Jossey-Bass, 2002.
- Pio, Riane Johnly - Johny Revo Elia Tampi. "The influence of Spiritual Leadership on Quality of Work Life, Job Satisfaction and Organizational Citizenship Behavior." *International Journal of Law and Management* 60/2 (2018), 757-767. <https://doi.org/10.1108/IJLMA-03-2017-0028>.
- Razon, Norma. "Öğrenme Olgusu ve Okul Başarısını Etkileyen Faktörler." *Eğitim Bilimleri Dergisi* 11/63 (1987), 17.
- Smith, Tim - Gary Shoupe. "Is there A Relationship Between Schools' Climate Ratings and Student Performance Data?" *National Teacher Education Journal* 11/1 (2018), 15-23.
- Stolp, Stephen - Stuart Smith. *Transforming School Culture: Stories, Symbols, Values & The Leaders Role*. Eugene: University of Oregon, 1995.
- Şimşek, Yücel. "Okul Müdürlerinin İletişim Becerileri İle Okul Kültürü Arasındaki İlişki." Doktora Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2003.
- Şişman, Mehmet. *Öğretim Liderliği*. Ankara: Pegem yayıncılık, 2014.
- Thapa, Amrit vd. "A Review of School Climate Research." *Review of Educational Research* 83/3 (2013), 357-385. <https://doi.org/10.3102/0034654313483907>.
- Vélez, Sara Conde vd. "Leadership: Its Importance in the Management of School Coexistence." *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 237 (2017), 169-174. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2017.02.059>.
- Yang, Fu, Jun Liu vd. "Feeling Energized: A Multilevel Model of Spiritual Seadership, Leader Integrity, Relational Energy, and Job Performance." *Journal of Business Ethics* 158/4 (2019), 983-997. <https://doi.org/10.1007/s10551-017-3713-1>.